

POSREDNA VIKTIMIZACIJA DECE KAO FAKTOR RIZIKA NASILNOG KRIMINALNOG PONAŠANJA U ODRASLOM DOBU*

Ljiljana Stevković*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Posredna nasilna viktimizacija dece gotovo podjednako kao i nesporedna predstavlja faktor rizika nasilnog ponašanja viktimiziranog deteta u odrasloj dobi. Odnos između iskustva nasilne viktimizacije i kasnijeg manifestovanja nasilja identifikovan je i potvrđen brojnim svetskim istraživanjima. Međutim, empirijska potvrda kasnijih kriminoloških posledica posredne nasilne viktimizacije u detinjstvu je gotovo izuzetak u našem društvu.

Rad ima za cilj da prikaže deo rezultata istraživanja uticaja rane nasilne viktimizacije na nasilni kriminalitet odraslih a koji se odnose upravo na dejstvo iskustva posredne nasilne viktimizacije. Nakon kratkog osvrta na teorijske pristupe tumačenju odnosa između ova dva slična, a opet tako različita oblika nasilnog kriminalnog ponašanja, prikazani su rezultati empirijskog istraživanja koji potvrđuju osnovne postavke teze o ciklusu, odnosno međugeneracijskoj transmisiji nasilja.

KLJUČNE REČI: nasilje / detinjstvo / posredna viktimizacija / kriminalitet / odraslo doba

---

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat rada na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

* E-mail: stevkoviclj@gmail.com

UVOD

Nasilna viktimizacija dece u detinjstvu pored fizičkih, psihičkih, emocionalnih i socijalnih posledica može reprodukovati i manje ili više ozbiljne bihevioralne posledice koje se manifestuju u adolescentnom periodu viktimiziranog deteta, ili pak dugo vremena nakon tih negativnih iskustava, u odrasloj dobi. Pažnju stručne i naučne javnosti mnogo više zaokupljaju slučajevi neposredne nasilne viktimizacije dece koji se manifestuju u vidu napada i ugrožavanja detetovog života i fizičkog integriteta, emotivnog i mentalnog funkcionisanja, ili pak seksualnog integriteta. Rekli bismo neopravdano, vrlo često se kako u nauci, tako i u praksi zanemaruju iskustva dece sa nasiljem koje nije direktno usmereno protiv njih nego njima bliskog člana porodice (najčešće nasilje oca nad majkom). Pri tome, dete unutar porodice može biti posredno viktimizirano bilo tako što posmatra nasilje oca nad majkom, sluša verbalne ili fizičke obračune roditelja, ili pak posmatra posledice koje je nasilje ostavilo na majku (Stevković, 2012:36). Dodatni problem kod ovog oblika nasilja nad decom jeste činjenica da je ono retko prisutno samostalno, a znatno češće udruženo sa drugim oblicima neposrednog, prvenstveno fizičkog nasilja (Rosado, 2000:5). U prilog tome govore i rezultati studije realizovane na Novom Zelandu u kojoj su Moffitt i Caspi potvrdili povezanost neposredne i posredne nasilne viktimizacije dece koja se manifestuje u tome da su posredno viktimizirana deca 3 do 9 puta češće izložena riziku neposredne nasilne viktimizacije od dece u čijoj porodici nije bilo prisutno nasilje oca nad majkom (Moffitt, Caspi, 2003, prema Herrenkohl et al., 2008:87).

Da li je u pitanju neznanje, nezainteresovanost, odsustvo senzacionalizma, ili nešto drugo, ali istraživanja kriminoloških posledica posredne nasilne viktimizacije na našim prostorima su gotovo prava retkost. Ako se ima u vidu da pojedini istraživači ističu masovnost ovog oblika nasilja prema deci, pominjući da je preko 17 miliona dece bar jednom tokom svog života bili svedok porodičnog nasilja (Carlson, 1984; Straus, 1992; Holden, 1998, prema Evans et al., 2008:132) oskudnost istraživanja ovog negativnog fenomena se može smatrati ozbiljnim nedostatkom istraživačkog opusa Srbije.

Ovaj rad ima za cilj da prikaže rezultate empirijskog istraživanja¹ koji se odnose na dugoročne kriminološke posledice posredne nasilne viktimizacije u detinjstvu, u smislu uticaja na kasnije nasilno kriminalno

---

¹ Istraživanje je realizovano za potrebe magistarske teze autorke pod nazivom *Uticaj rane nasilne viktimizacije na nasilni kriminalitet odraslih*

ponašanje muškaraca i žena. U prvom delu rada je dat kratak osvrt na teorijska objašnjenja odnosa posredne viktimizacije i nasilnog kriminaliteta odraslih, dok su u drugom delu rada prikazani rezultati istraživanja.

Polazeći od pretpostavke da je posmatranje i prisustvo nasilnim obrascima odnosa između roditelja značajno sa aspekta reprodukovanja nasilja, posredna nasilna viktimizacija dece je za potrebe istraživanja definisana kao *izloženost deteta nasilju između članova porodičnog domaćinstva koje se manifestuje u slušanju ili posmatranju nasilnog čina, pružanju pomoći neposrednoj žrtvi ili uočavanju posledica koje na nju nasilje ostavlja, a što može ugroziti detetov normalan razvoj i izazvati usvajanje nasilnog modela ponašanja* (Stevković, 2012:37).

TEORIJSKA OBJAŠNENJA ODNOSA POSREDNE NASILNE VIKTIMIZACIJE I NASILNOG KRIMINALITETA ODRASLIH

S obzirom na dokaze o viševjekovnom prisustvu različitih formi nasilnog ponašanja prema deci, u okviru kriminoloških i viktimoloških disciplina poslednjih decenija se razvilo posebno interesovanje za teorijska objašnjenja odnosa neposrednog i posrednog iskustva sa nasiljem u detinjstvu i nasilnog ponašanja u odraslom dobu.

Kada su u pitanju teorijski pristupi objašnjenju kauzalnih uticaja posredne nasilne viktimizacije izdvajaju se teorije učenja i opšta systemska teorija.

Teorije učenja

Najčešće primenjivan teorijski pristup objašnjenju razloga zbog kojih dete koje je u detinjstvu bilo izloženo nasilju kao odrasla osoba postaje i samo nasilno jeste *teorija socijalnog učenja* čiji je tvorac Albert Bandura. U osnovi ove teorije je teza da se nasilno ponašanje uči direktnim uslovljavanjem putem nagrade i kazne (neposredno iskustvo), ali i posmatranjem i imitiranjem nasilnog modela. Proces učenja se odvija postupno, polazeći kroz nekoliko faza od kojih svaka naredna povećava mogućnost potpunog usvajanja nasilnog obrasca ponašanja (Stevković, 2012:92). Pri tome proces učenja u prvoj fazi počinje posmatranjem nasilnog modela, dok se u poslednjoj fazi završava imitiranjem ponašanja modela kako u situacijama kada je bio nagrađen, tako i situacijama kada je izostala kazna ili bilo kakva reakcija na njegovo ponašanje (Bandura, 1965, prema Simeunović Patić, 2003:25).

Osnovni postulati teorije socijalnog učenja primenjeni na objašnjenje uticaja posredne nasilne viktimizacije, ukazuju da posmatranje bračnog nasilja u detinjstvu doprinosi reprodukciji nasilnog ponašanja muškog deteta u partnerskim odnosima u odrasloj dobi. Posmatranjem nasilnog oca dete uči da jedino nasiljem može postići željeni efekat, što je dodatno podstaknuto prihvatanjem i podržavanjem takvog ponašanja od strane nasilnog oca (Anderson, Kras, 2005:104-105).

Postulati teorije socijalnog učenja su potvrđeni brojnim istraživanjima i u savremenoj kriminologiji se najčešće primenjuje za objašnjenje procesa transformacije žrtve iz detinjstva u nasilnika u odrasloj dobi.

Poput teorije socijalnog učenja i *teorija međugeneracijske transmisije nasilja* se zasniva na tezi o učenju nasilnog ponašanja. Pri tome, ova teorija se koristi prvenstveno za objašnjenje nasilnog ponašanja dečaka, odnosno muškaraca. Naime, prema teoriji međugeneracijske transmisije nasilja dečaci koji su u detinjstvu bili izloženi fizičkom nasilju ili posrednoj viktimizaciji uče nasilno ponašanje putem pozitivnog potkrepljenja u formi odobravanja agresivnih bihevioralnih manifestacija kod deteta (Bevan, Higgins, 2001, prema Craig, Sprang, 2007:296). Nedostatak ove teorije proizilazi iz toga što nije primenljiva na objašnjenje kako neko ko je bio viktimiziran od strane nepoznate osobe u detinjstvu postaje nasilnik kao odrasla osoba, kao i to što ne objašnjava precizno sam proces učenja nasilnog ponašanja.

Opšta sistemska teorija

Opšta sistemska teorija polazi od teze da dete koje odrasta u nasilnoj porodici i posmatra nasilje oca nad majkom percipira da je nasilje povezano sa ljubavlju i kao takvo opravdano (Stevković, 2012:94). Pri tome, Straus smatra da te posredne lekcije same po sebi ne oblikuju kasnije ponašanje viktimiziranog deteta, već postaju sastavni deo njegove ličnosti i pogleda na svet koji se generalizuje na kasnije interpersonalne odnose, naročito između muža i žene (Straus, prema Konstantinović Vilić i sar., 2009:130).

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Metodološki okvir istraživanja

Cilj istraživanja uticaja rane nasilne viktimizacije na nasilni kriminalitet odraslih se ogleda u dolaženju do saznanja o odnosu između rane nasilne viktimizacije i nasilnog kriminaliteta odraslih, uz identifikovanje razlika između muškaraca i

žena. Ovako koncipiranim teorijskim ciljem istraživanja nastojalo se da se provere osnovne postavke teorije ciklusa, odnosno međugeneracijske transmisije nasilja. Istraživanje je realizovano u Kazneno-popravnom zavodu "Zabela" i Kazneno-popravnom zavodu za žene u Požarevcu, na uzorku odraslih muškaraca i žena, osuđenih na kaznu zatvora koju su izdržavali u pomenutim zavodima. Uzorak je bio sastavljen od eksperimentalne² grupe nasilnih i kontrolne³ grupe nenasilnih osuđenika i osuđenica. Istraživanje je zasnovano na primeni kvantitativne metodologije (Stevković, 2012:102). Za prikupljanje podataka korišten je metod ispitivanja i analize dokumentacije, odnosno anketa koja predstavlja kombinaciju ankete o viktimizaciji i ankete sa samoprijavlivanjem. Za potrebe istraživanja konstruisan je polustrukturirani upitnik koji predstavlja kombinaciju zatvorenih i otvorenih pitanja. Pitanja u upitniku su bila podeljena u pet međusobno povezanih celina:

1. Opšti podaci
2. Podaci o detinjstvu i odrastanju
3. Podaci o odnosima u porodici porekla
4. Podaci o životu u sekundarnoj porodici
5. Kriminološka obeležja

Potpuno identični uputnici su primenjeni za anketiranje ispitanika eksperimentalne i kontrolne grupe. Izvesne razlike u instrumentima su prisutne u smislu rodno senzitivne modifikacije pitanja u upitnicima za žene. Prikupljanje podataka je obavljeno u standardizovanim uslovima grupnog anketiranja. Pri tome, prikupljanje podataka u KPZ za žene je realizovano u jednom danu, dok su nasilni i nenasilni osuđenici KPZ "Zabela" iz bezbedonosnih razloga podeljeni u manje grupe prilikom anketiranja (Stevković, 2012:103).

Prikupljeni podaci su obrađeni primenom kompjuterskih statističkih programa PASW 18.0 i STATISTICA 8.0. Za analizu podataka primenjene su metode deskriptivne statistike, Pearsonov χ^2 test kojim je ispitivana značajnost povezanosti i Cramerov V koeficijent kojim je izražavan stepen povezanosti.

---

² 115 punoletnih muškaraca i 30 žena koji su zbog izvršenog nasilnog krivičnog dela pravnosnažnom sudskom odlukom osuđeni na kaznu zatvora u trajanju dužem od godinu dana, a koju izdržavaju u pomenutim Kazneno-popravnim zavodima u Požarevcu.

³ 78 punoletnih muškaraca i 29 žena koji su zbog izvršenog nenasilnog krivičnog dela pravnosnažnom sudskom odlukom osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od najmanje godinu dana, a koju izdržavaju u pomenutim Kazneno-popravnim zavodima u Požarevcu.

Istraživačke hipoteze su testirane primenom regresione analize koja je urađena metodom optimalnog skaliranja (Stevković, 2012:105).

Istraživanje je imalo jednu zavisnu varijablu (nasilni kriminalitet) koja je potom operacionalizovana na set varijabli u skladu sa zakonskim inkriminacijama nasilnog kriminaliteta. Nezavisna varijabla istraživanja je određena kao rana nasilna viktimizacija koja je potom operacionalizovana na set varijabli i indikatora neposredne i posredne rane nasilne viktimizacije. U istraživanju je postavljeno i testirano osam istraživačkih hipoteza, od kojih je za potrebe rada značajna sedma hipoteza:

Nasilje se uči u porodici porekla posmatranjem nasilnog modela ponašanja u partnerskim odnosima.

Posredna nasilna viktimizacija i nasilni kriminalitet punoletnih muškaraca i žena

Pre testiranja hipoteze o uticaju posredne nasilne viktimizacije na nasilni kriminalitet muškaraca i žena nastojali smo da utvrdimo eventualne razlike između eksperimentalne i kontrolne grupe u pogledu izloženosti porodičnom nasilju u detinjstvu. Varijablu posredna nasilna viktimizacija operacionalizovali smo na sledeće indikatore:

- Saznanje o nasilju oca nad majkom
- Izloženost nasilju oca nad majkom
- Prisustvo nasilja drugog muškog člana porodice nad drugim ženskim članom
- Prisustvo nasilja majke nad ocem.

Rezultati istraživanja pokazuju da je posredna nasilna viktimizacija zastupljenija u uzorku nasilnih u odnosu na uzorak nenasilnih osuđenih lica. Pri tome, najviše je zastupljeno fizičko nasilje oca nad majkom sa kojim su ispitanici bili upoznati ili su mu bili posredno izloženi. Pored partnerskim nasiljem roditelja osuđena lica iz eksperimentalne grupe su posredno bila viktimizirana i nasiljem drugih punoletnih muških članova porodice nad ženskim članovima. Ne baš zanemarljiv broj nasilnih osuđenika je bio izložen i nasilju majke nad ocem (Stevković, 2012:120-121).

Tabela 1: Posredna nasilna viktimizacija ispitanika eksperimentalne i kontrolne grupe

Posredna nasilna viktimizacija	Istraživačka grupa							
	Eksperimentalna				Kontrolna			
	broj		%		broj		%	
	Da	ne	da	ne	da	ne	da	ne
Nasilje oca nad majkom	65	79	45.1	54.9	27	79	25.4	74.6
Ukupno	144		100		106		100	
Izloženost nasilju otac-majka	58	84	40.8	59.2	26	79	24.8	75.2
Ukupno	142		100		105		100	
Nasilje dr.muški član-ženski	40	99	28.8	71.2	20	77	20.6	79.4
Ukupno	139		100		97		100	
Nasilje majka-otac	24	114	17.4	82.6	10	91	9.9	90.1
Ukupno	138		100		101		100	

(Izvor: Stevković, 2012:120)

Kada je u pitanju odnos posredne nasilne viktimizacije i nasilnog kriminalnog ponašanja u odrasloj dobi, primenom χ^2 testa utvrđena je statistički značajna povezanost dve varijable posredne viktimizacije i kasnijeg nasilnog ponašanja.

Tabela 2: Vrednosti χ^2 testa za sve varijable posredne nasilne viktimizacije

Posredna nasilna viktimizacija	χ^2	df	p
Nasilje oca nad majkom	14.36	1	0.00
Izložen/a nasilju oca nad majkom	6.96	1	0.01
Nasilje drugih muških članova nad ženskim	3.26	1	0.07
Nasilje majke nad ocem	0.16	1	0.69

(Izvor: Stevković, 2012:121)

Kao što se može videti u tabeli 2, u porodici porekla lica osuđenih za nasilna krivična dela u odnosu na nenasilna osuđena lica značajno je više bilo prisutno fizičko nasilje oca nad majkom ($p=0.00$) i izloženost fizičkim sukobima roditelja⁴ ($p=0.01$). Kako istraživanjem nisu utvrđene statistički značajne razlike između eksperimentalne i kontrolne grupe u pogledu izloženosti nasilju ostalih muških članova porodice prema ženskim, može se konstatovati da se ponašanje primarnog modela identifikacije, što otac predstavlja za muškarca, izdvaja kao bitan faktor u usvajanju nasilnih obrazaca ponašanja.

⁴ U smislu da je osuđeno lice u detinjstvu čulo ili videlo nasilje oca nad majkom, pokušalo da pomogne majci ili je videlo posledice njene viktimizacije.

Primenom regresione analize dobijen je statistički značajan regresioni model na nivou značajnosti $p=0.01$ ($R=0.304$; $F=4.453$).

Tabela 3: Regresioni model predikcije nasilnog kriminalnog ponašanja na osnovu posredne nasilne viktimizacije

Posredna nasilna viktimizacija	β	df	F	p
Nasilje oca nad majkom	0.246	2	8.248	0.00
Izložen/a nasilju oca nad majkom	0.041	2	.455	.635
Nasilje drugih muških članova nad ženskim	0.126	1	2.157	.143
Nasilje majke nad ocem	0.108	3	4.304	0.01

(Izvor: Stevković, 2012:122)

Na osnovu dobijenog regresionog modela može se zaključiti da varijable *nasilje oca nad majkom* i *nasilje majke nad ocem*⁵ statistički značajno doprinose korelaciji, i kao takve predstavljaju značajne prediktore nasilnog kriminalnog ponašanja odraslih. Posredna nasilna viktimizacija je u brojnim istraživanjima identifikovana kao značajan prediktor nasilnog ponašanja u odrasloj dobi, i to prvenstveno onog koje se ispoljava na nivou partnerskih odnosa (Straus, Kantor, 1994, prema Ehrensaft et. al., 2003; Lackey, 2003). Tumačeno u skladu sa osnovnim postavkama teorije socijalnog učenja, nasilni otac može poslužiti kao nasilni model svom sinu koji će imitiranjem usvojiti njegove nasilne obrasce ponašanja, i primeniti ih u partnerskim odnosima u kasnijem životu.

Međutim, nasilje majke nad ocem, iako bez sumnje može biti, i jeste prisutno u partnerskim relacijama, do sada istraživanjima nije isticano kao značajan prediktor nasilnog ponašanja muškaraca. Mehanizam delovanja ovog oblika posredne viktimizacije u detinjstvu je svakako drugačiji od izloženosti nasilju oca nad majkom. Ovako dobijeni rezultati se mogu obrazložiti u duhu osnovnih postavki feminističkih teorija. Naime, obrnute uloge u partnerskim odnosima i nasilje majke nad ocem kod muškarca može dovesti do krize identiteta i narušavanja mogućnosti identifikacije sa primarnim muškim modelom. Kasnije nasilno ponašanje muškarca koji je bio izložen obrnutim rodnim ulogama u nasilnom ciklusu partnerskih odnosa roditelja može biti pokušaj uspostavljanja kontrole nad ugroženom muškošću (Stevković, 2012:121-122).

---

⁵ Varijabla "nasilje oca nad majkom" je u regresionoj analizi dihotomizovana na kategorije "prisutno" i "nije prisutno"

Posredna nasilna viktimizacija i partnersko nasilje muškaraca u sekundarnoj porodici

U skladu sa rezultatima brojnih svetskih istraživanja (Straus, Kantor, 1994, prema Ehrensaft et. al., 2003; Ehrensaft et. al., 2003; Lackey, 2003) nastojali smo da proverimo primenljivost postavki teorije socijalnog učenja na objašnjenje transmisije nasilja u partnerskim odnosima. U tu svrhu je prilikom obrade podataka uvedena nova varijabla *posmatranje nasilnog roditelja u porodici porekla* čiji je indikator, pored izloženosti nasilju otac-majka i drugi muški član-drugi ženski član, i reagovanje u situacijama nasilja oca nad majkom. Pri tome, najpre su posmatrane razlike između eksperimentalne i kontrolne grupe prema ovim indikatorima. Potom je analizirano da li se ispitanici koji su u primarnim porodicama posmatrali nasilni model partnerskih odnosa i oni koji nisu⁶ razlikuju u pogledu manifestovanja nasilnog ponašanja prema bračnoj partnerki.

Tabela 4: Reakcija osuđenog lica u situacijama nasilja oca nad majkom

Reakcija u situacijama nasilja oca prema majci	Istraživačka grupa			
	Eksperimentalna		Kontrolna	
	Broj	%	Broj	%
Pokušao sam da pomognem majci	15	25,4	14	46,7
Plašio sam se	21	35,6	7	23,3
Pružao sam otpor ocu	13	22,0	2	6,7
Majka je to sama zaslužila, kao i svaka druga žena	10	17,0	7	23,3
Ukupno	59	100	30	100

(Izvor: Stevković, 2012:136)

Pearson $\chi^2=6.92$, $df=3$, $p=0.07$

Cramer $V=0.279$

Na pitanje kako su se osećali i kako su reagovali u situacijama kada je otac bio nasilan prema majci ispitanici su imali mogućnost izbora jednog od četiri ponuđena odgovora. Posebno nas je interesovalo da li su prisutne razlike između eksperimentalne i kontrolne grupe u pogledu pružanja aktivnog otpora ocu i okrivljavanja majke za njenu nasilnu viktimizaciju. Dobijeni rezultati pokazuju da su se nasilni osuđenici u odnosu na nenasilne u većoj meri aktivno suprotstavljali ocu i pružali pomoć majci. Pored toga nasilna osuđena lica su više sklona da majku okrivljuju za nasilje kojem je izložena u partnerskim odnosima. Testiranjem značajnosti razlika između istraživačkih grupa nije utvrđena statistički

⁶ U ovom slučaju kriterijum razlikovanja ispitanika je bilo prisustvo nasilja oca prema majci, bez obzira da li pripadaju eksperimentalnoj ili kontrolnoj grupi.

značajna razlika u pogledu nasilna reagovanja i osećanja vezanih za nasilje oca nad majkom, pa se može zaključiti način reagovanja na sukobe između oca i majke ne utiče na kasnije nasilno kriminalno ponašanje (Stevković, 2012:136).

Tabela 5: Partnersko nasilje u porodici porekla i nasilje prema partnerki u sekundarnoj porodici

Partnersko nasilje u porodici porekla		Nasilje prema ženi		
		da	ne	Ukupno
Da	Br.	27	24	51
	%	52.9	47.1	100
Ne	Br.	43	106	149
	%	28.9	71.1	100

(Izvor: Stevković, 2012:137)

Pearson $\chi^2=9.69$, $df=1$, $p=0.02$

Kao što se može videti u tabeli 5, ispitanici koji su u ranom detinjstvu na bilo koji način bili izloženi nasilju u muško-ženskim odnosima su u većoj meri bili nasilni prema svojim partnerkama u odnosu na osuđenike bez tog iskustva. Kako rezultati pokazuju statistički značajne razlike na nivou $p=0.02$ može se konstatovati postojanje međugeneracijskog prenošenja partnerskog nasilja kod osuđenika koji su u detinjstvu bili posredno viktimizani, što je u skladu sa rezultatima pomenutih svetskih istraživanja (Stevković, 2012:137).

Na osnovu prikazanih rezultata možemo zaključiti da je istraživanjem potvrđena hipoteza koja se odnosi na uticaj posredne viktimizacije na nasilni kriminalitet. Testiranjem ove hipoteze još jednom su potvrđene osnovne postavke teorije o transmisiji partnerskog nasilja.

ZAKLJUČAK

Rad predstavlja teorijsku u empirijsku analizu uticaja iskustava posredne nasilne viktimizacije u detinjstvu na kasnije nasilno ponašanje u odrasloj dobi. Istraživanjem je potvrđen snažan prediktivni efekat indikatora posredne nasilne viktimizacije na nasilno kriminalno ponašanje uopšte, kao i na nasilje u partnerskim relacijama u odrasloj dobi. Pri tome, prediktivnost ovih indikatora je verifikovana na poduzorku muškaraca, ali ne i na poduzorku žena iz ispitivane populacije, što je bilo i očekivano i govori u prilog postojanja transmisije muškog nasilja. Interesatno je da je utvrđeno i prediktivno dejstvo posredne viktimizacije nasiljem majke prema ocu, što do sada nije identifikovano istraživanjima. Dejstvo na ovaj način obrnutih rodnih uloga u partnerskim odnosima se može tumačiti

krizom rodnog identiteta muškarca i gubitkom primarnog muškog modela identifikacije.

Istraživanjem je učinjen samo mali korak ka isticanju ozbiljnosti kriminoloških posledica nasilja nad najmlađim članovima društva. S obzirom na potvrđeno prenošenje nasilnih obrazaca ponašanja kroz generacije, nameće se potreba ozbiljnijeg i sistematičnijeg društvenog angažovanja na planu sprečavanja i suzbijanja, kako neposredne, tako i posredne viktimizacije dece.

LITERATURA

- (1) Anderson, K. (2005) Revisiting Albert Bandura's social learning theory to better understand and assist victims of intimate personal violence. *Women and Criminal Justice*. Vol. 17, no. 1, pp. 99-124
- (2) Craig, C. D., Sprang, G. (2007) Trauma exposure and child abuse potential: Investigating the cycle of violence. *American Journal of Orthopsychiatry*. Vol. 77, no. 2, pp. 296-305
- (3) Ehrensaft, M. K., Cohen, P., Brown, I., Smailes, E., Chen, H., Johnson, J. G. (2003) Intergenerational transmission of partner violence: a 20 - year prospective study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. Vol. 71, pp. 741-753
- (4) Evans, S.E., Davies, C., DiLillo, D. (2008) Exposure to domestic violence: A meta-analysis of child and adolescent outcomes. *Aggression and Violent Behavior*. Vol. 13, pp. 131-140
- (5) Herrenkohl, T. I., Sousa, C., Tajima, E. A., Herrenkohl, R. C., Moylan, C. A. (2008) Intersection of child abuse and children's exposure to domestic violence. *Trauma, violence and abuse*. Vol. 9, no. 2, pp.84-99
- (6) Konstantinović Vilić, S., Nikolić Ristanović, V., Kostić, M. (2009) *Kriminologija*. Beograd: Prometej
- (7) Lackey, C. (2003) Violent family heritage: The transition to adulthood, and later partner Violence. *Journal of Family Issues*. Vol. 24, no. 1, pp. 74-98
- (8) Rosado, L.M. (ed.), (2000) *The pathways to youth violence: How child maltreatment and other risk factors lead children to chronically aggressive behavior*. American Bar Association Juvenile Justice Center, Juvenile Law Center
- (9) Simeunović Patić, B. (2003) *Ubistva u Beogradu: kriminološka studija*. Beograd: Vojnoizdavački zavod i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja

- (10) Stevković, Lj. (2012) *Uticaj rane nasilne viktimizacije na nasilni kriminalitet odraslih*. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju. Magistarska teza

INDIRECT VICTIMIZATION OF CHILDREN AS A RISK FACTOR FOR VIOLENT CRIMINAL BEHAVIOR IN ADULTHOOD

Indirect violent victimization of children almost as much as direct victimization represents a risk factor for victimized child's violent behavior in adulthood. The relationship between the experience of violent victimization and subsequent manifestation of violence was identified and confirmed by a numerous international research. However, subsequent empirical confirmation of criminological consequences of indirect violent victimization childhood is almost an exception in our society.

The paper aims to show a part of survey findings on the impact of the early violent victimization on violent crime of adults, specifically related to the effects of experience of indirect violent victimization. After a brief review of theoretical approaches to the interpretation of the relationship between these two similar, yet so different forms of violent criminal behavior, the results of empirical survey that confirm the basic assumptions of the thesis of the cycle and intergenerational transmission of violence are given.

KEYWORDS: violence / childhood / indirect victimization / delinquency / adulthood